

PREZENȚE CLERICALE ORTODOXE LA MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ DE LA ALBA IULIA DIN PAROHIILE EPARHIEI CARANSEBEȘULUI RĂMASE ÎN AFARA GRANIȚELOR ROMÂNIEI*

Emanuil Ineoan**

Cuvinte cheie: Primul Război Mondial, Serbia, Banat, 1 decembrie 1918, preoți români

Keywords: World War I, Serbia, Banat, December 1, 1918, Romanian priests

Încheierea primei conflagrații mondiale a fost urmată de disoluția accelerată a vechii administrații austro-ungare și în teritoriile locuite cu preponderență de comunități românești. Cazul Banatului este unul însă mai special deoarece această provincie a fost ocupată la scurt timp după sfârșitul războiului de către unități militare aparținând Serbiei. Pregătirile și implicit plecarea delegaților bănățeni spre Alba Iulia au fost puternic îngreunate sau chiar împiedicate *manu militari* de către noile autorități ocupante. În ciuda opoziției forțelor sârbe interesate să limiteze la maxim deplasarea reprezentanților bănățeni către Marea Adunare Națională, actul de la 1 Decembrie 1918 a fost asumat și votat și de către nu mai puțin de 13 preoți ortodocși aparținând de Eparhia Caransebeșului din părțile vestice ale Banatului. După Conferința de Pace de la Paris localitățile păstorite de acești clerici au rămas în afara hotarelor României. Pentru acești sacerdoți, cuteranța de a participa la actul politic democratic de la Alba Iulia nu a rămas fără urmări, cei mai mulți dintre ei fiind puși în imposibilitatea de a-și mai exercita atribuțiile în calitate de clerici în parohiile rămase în afara liniei demarcaționale.

Prezentăm mai jos biografiile preoților ortodocși din parohiile Eparhiei Caransebeșului rămase în afara graniței participanți la Marea Adunare de la 1 decembrie 1918, un eșantion clerical special cu atât mai mult cu cât prezența lor la Alba Iulia a reprezentat un demers dificil, cu urmări grave pentru viitorul lor profesional și uneori chiar și familial.

* Acest studiu a fost finanțat în cadrul proiectului “Traietorii socio-profesionale în spații confesionale concurente: Transilvania 1850–1918,” CNCS–UEFISCDI–PNIII P4 ID PCE–2016–0661.

** Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, str. Mihail Kogălniceanu, nr. 1, e-mail: iemanuil@yahoo.com

ANDREESCU IOAN

S-a născut în 19 mai 1881 în localitatea Petrilova, județul Caraș-Severin. A fost licențiat al Institutului Teologic din Sibiu, după care a fost ales preot la Voivodinț (azi Serbia), unde a păstorit între 1906–1919, fiind în același timp și director al școlii confesionale din localitate. La scurtă vreme, preia conducerea *Reuniunii de citire și cântări* din localitate, sperând să poată ajunge cu corul localității la Marea Expoziție Națională de la București din 1906. Din cauza activității sale în sfera cultural națională, i-a fost refuzată plecarea de către autoritățile austro-ungare. A reușit totuși să trimită la București o mică delegație ce s-a atașat corului din satul vecin, Coștei. Preotul Andreescu și-a continuat prodigioasa activitate și în zona extra-bisericească prin înființarea unei biblioteci și inițierea acțiunii de construire a unei “case culturale”. S-a implicat activ în organizarea alegerilor parlamentare din Ungaria Dualistă, sprijinindu-l pe candidatul român pentru circumscripția electorală Moravița. Așa cum el însuși mărturisea, piedicile întâmpinate cu această ocazie erau unele extrem de dificil de combătut, deși circumscripția Moravița “avea o majoritate absolută românească și tocmai de aceea cu centrul de votare la extremitatea de nord și într-o comună șvăbească, deci guvernamentală – sistem tipic unguresc. Alegerile parlamentare totuși erau înălțătoare, pline de entuziasm, adevărate prilejuri de înfrățire și educație națională românească [...]”. În noiembrie 1918, preotul Andreescu a avut o contribuție decisivă la formarea comitetului și gărzii naționale române din localitate, pe care le-a condus în calitate de președinte până la normalizarea situației din regiune în cursul anului 1919. În ciuda faptului că ocupația sârbă a împiedicat prin mijloace violente deplasarea delegaților la Alba Iulia, preotul Ioan a reușit să scape de filtrele armatei sârbe și să ajungă la Alba Iulia la 1 decembrie 1918 în calitate de delegat titular al cercului electoral Moravița. La întoarcere, pus în fața amenințărilor sârbești, a luat decizia de a se refugia în România, asemenea multor membri ai elitei românești din Banatul de vest rămas în cadrele Regatului Sârbo-Croato-Sloven. Din toamna anului 1919 a fost numit profesor titular la Liceul Constantin Diaconovici Loga din Timișoara până la pensionarea sa în septembrie 1941.

CORCEA AVRAM

Născut la 16 aprilie 1868 în Coștei (așezare din apropierea Vârșetului), a urmat școala confesională din localitate, iar apoi gimnaziul din Beiuș 1880–1887 și Institutul Teologic din Caransebeș (1887–1890). Începând cu 12 mai 1891, până la sfârșitul anului 1918, a păstorit comunitatea ortodoxă din satul natal. Rodnica sa activitate pe plan spiritual a fost completată de o neobosită luptă pentru păstrarea identității românești a propriilor enoriași, precum și a întregii regiuni a Vârșetului, supusă unor multiple influențe străine, care aveau

ca obiectiv schimbarea brutală a structurii etnice și chiar confesionale. Încă din primii ani ai misiunii sale preoțești, a fost implicat în eforturile elitei românești bănățene ce aveau ca obiectiv lupta împotriva maghiarizării. La 10 iunie 1895, preotul Avram făcea parte din delegația românească participantă la Congresul Naționalităților de la Budapesta, unde s-au pus bazele unei conlucrări între naționalitățile din Transleithania împotriva politicilor de stat maghiare cu o tentă tot mai vădit asimilaționistă. În fața presiunilor administrației locale, care îi solicita parohului de Coștei să întocmească actele referitoare la chestiunile bisericești în limba maghiară, acesta refuza, asumându-și prin aceasta măsuri represive din partea organelor de stat. De altfel, profilul său de preot militant național se poate observa cu ocazia alegerilor pentru parlamentul budapestan din 1905–1906, când implicarea preotului Corcea a fost una evidentă, așa cum el însuși mărturisea: “Mișcarea noastră, pornită pentru a duce steagul Partidului Național Român la biruință, să învățăm că orice luptă se poate numai așa câștiga, dacă luptătorii se pregătesc din vreme cu toate cele de lipsă pentru ea. Astfel trebuie să facem și noi în lupta electorală. Trebuie înainte de toate să știm cine este bărbatul pe care voim să-l trimitem în numele nostru în dieta țării. El trebuie să fi e un bărbat vrednic, deștept și destoinic, ca să ne poată reprezenta și apăra cu vrednicie, cu înțelepciune și istețime drepturile și interesele noastre de viață. Noi alegătorii iarăși trebuie să fim conștienți de datorințele și drepturile noastre. Din bună vreme trebuie să ne strângem rândurile ca nici un atac să nu ni le poată desface și împrăștia. Să ținem laolaltă ca frate cu frate care avem aceeași limbă, aceeași credință, aceleași bucurii, aceleași dureri și nevoi ca nime cu nimic pe lume să nu ne poată amăgi, ca astfel umăr la umăr să putem lupta cu sorți de izbândă pentru sfânta noastră cauză care e însăși viața noastră de români! Voi știți cine vă voește binele și înaintarea voastră! Pe aceștia, numai pe aceștia să-i ascultați! Voi știți cuvântul cuvântul Mântuitorului Christos care zice: că păstorul cel bun, sufletul își pune pentru oi; iar năimitul și care nu este păstor, fuge văzând lupul venind și turma să perde și risipește! Urmați deci numai păstorilor celor buni! De năimiți și de prorocii cei mincinoși cari vin la voi în haine de oi, iar înlăuntru lor sunt lupi răpitori-vă feriți! Astfel făcând putem nădăjdui într-un viitor mai senin și într-o soartă mai bună!!! Coștei 25 martie 1905”. De numele preotului Avram Corcea se leagă și succesul corului din Coștei la Jubileul Regelui Carol I de la București din anul 1906, când reprezentanța acestora a fost premiată cu Medalia de Aur a Expoziției. Repertoriul coral prezentat atunci a cuprins mai multe piese cu o puternică încărcătură națională: *Marșul La arme*; *Durerea Basarabiei*; *Ceasul rău* etc. Preocupat de starea materială a enoriașilor săi, preotul Avram a înființat Societatea pe acțiuni *Bănățeanul* din Coștei. Instituția bancară a avut un rol determinant în momentul în care s-a ivit posibilitatea cumpărării a 500 de jugăre din averea

grofului Bisingen din Iam. Suprafața respectivă a primit astfel destinația de pășune comunală pentru sătenii din Coștei. Din timpul pastorației sale datează construcția casei de cultură din Coștei, o altă realizare notabilă. Preotul Avram Corcea a fost arestat în mai multe rânduri de către autoritățile maghiare, iar în anul 1916 a fost internat în lagărul de la Șopron. În ciuda greutăților puse de către armata de ocupație sârbă, părintele Avram Corcea a participat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918. Nu a mai putut să se întoarcă în Coștei după 1 decembrie, fiind arestat de militarii sârbi pentru o scurtă perioadă. După eliberare, preotul Corcea a devenit pentru aproape o jumătate de an colaborator și însoțitor al maiorului D. Oancea, primul ofițer de legătură între Comandamentul Român din Transilvania și trupele sârbe de ocupație din Banat. Din 1919 s-a stabilit la Mercina (jud. Caraș-Severin), fiind totodată și membru în Adunarea eparhială și în Consistoriul eparhial de la Caransebeș. Venirea regimului comunist la putere îi va aduce bătrânului preot deportarea în Bărăgan, acolo unde își va găsi sfârșitul pământesc în anul 1952, fiind îngropat departe de zona natală, în localitatea Petroiu (jud. Ialomița). Alături de numeroase articole apărute în diverse reviste bisericești, menționăm câteva lucrări scrise de preotul Avram Corcea:

Balade populare (Caransebeș, 1899) (cu 20 de balade, prima culegere de folclor din zona Coștei);

Mijloace de înaintare (Budapesta, 1904) (lucrare adresată țăranilor bănățeni);

Adevărul în chestia mișcării electorale naționaliste din cercul Moravița (Coștei, 1905);

Nicolae Iorga, îndrumător al țăranimii române (Oravița, 1912).

LUNGU GHEORGHE

S-a născut în Maidan (jud. Caraș-Severin) la 2 iulie 1885. A păstorit enoriașii români din localitatea Dobrița (azi Serbia). A participat la Adunarea Națională de la Alba Iulia în calitate de delegat titular al circumscripției Răcășdia-Sasca. La întoarcere a fost arestat de către autorități și deținut în beciurile siguranței sârbe de la Panciova și Belgrad, de unde a reușit să scape după cum însuși mărturisește “[...] numai cu condiția să-mi cer expatrierea. Sub baionetă am fost condus la nacialnic (pretor), unde am plătit unui avocat sârb 1000 de coroane – mulți bani pe atunci – ca să-mi facă cererea de emigrare silită și am trecut în România...”. Revenit în zona Banatului central, a păstorit comunitatea din Obad, județul Timiș.

MICLEA TRAIAN

S-a născut la 23 august 1855 în comuna Maidan de lângă Oravița. După

absolvirea studiilor gimnaziale în Timișoara, s-a înscris la Facultatea de Drept din Budapesta. A profesat timp de 6 ani ca vicenotar comitatens la Lugoj. Chemat însă de dorința de a îmbrățișa vocația preoțească, s-a înscris la Institutul Teologic din Caransebeș unde a fost repede remarcat de episcopul Ioan Popasu. A fost hirotonit la 30 mai 1887 în treapta diaconiei, iar la o zi după, în cea a preoției. La scurtă vreme, ierarhul îl va hirotesii (2 august 1887) protopresbiter al tractului Panciova, în plin proces de despărțire ierarhică a parohiilor românești de cele sârbești. Ca protopop și preot în Satu Nou (Banatul de Vest) alături de misiunea sacerdotală și-a pus în slujba enoriașilor săi cunoștințele juridice reușind să înființeze *Institutul de Economii și Credit Sentinela* în 1895, fiind și director al acestei bănci românești cu rol deosebit în ușurarea greutăților financiare ale credincioșilor din tractul său. Alături de acest demers, protopopul Traian a înființat "Fundatia protoprezbiterului Trifon Miclea" pentru oferirea de burse școlarilor săraci. Tot atunci a pus bazele unei impresionante biblioteci parohiale pentru ridicarea nivelului cultural-național al propriilor enoriași. În continuarea acestor acțiuni ce aveau ca scop întărirea unei elite românești, în anul 1899 la Panciova, protopopul a reușit înființarea unei parohii românească de sine stătătoare pe care o dotează și cu o capelă încăpătoare, precum și cu o casă parohială în zona centrală a orașului. Tot la inițiativa și cu grija părintelui Traian a luat naștere la Panciova și un Despărțământ al Astorei. La Alba Iulia a fost delegat din partea protopopiatului Panciova votând unirea Transilvaniei cu România. La întoarcere va milita fervent pentru unitatea întregului Banat, fapt ce îl va expune în fața vexațiunilor noilor ocupanți ai Banatului. Din documentele rămase în custodia Episcopiei Caransebeșului și cercetate de către părintele vicar arhimandrit Constantin Timiș reies o seamă de fapte ce dovedesc modul în care protopopul român a fost persecutat de către jandarmii și autoritățile sârbești din timpul regelui Petru al Serbiei. Deși grav bolnav de astm, a fost pus sub arest la domiciliu. Nu a avut cu cine comunica și nici unul dintre preoții din protopopiat nu au putut să îl viziteze de frica jandarmilor și a poliției secrete sârbești. Cu patru-cinci zile înainte de moartea sa, l-au vizitat la domiciliu doi detectivi sârbi, care i-au reproșat protopopului că nu a arborat steagul negru pentru moartea regelui Petru al Serbiei, nici la casa sa și nici la capelă. După mai multe injurii aduse protopopului, aceștia i-au ordonat ca în decurs de două ore să arboreze steagul negru la casa parohială și la capelă, iar în caz contrar îl vor ridica și îl vor închide. Deși a împlinit ordinul, a doua zi a fost vizitat de alți doi detectivi, care i-au ordonat să se prezinte înaintea principelui moștenitor la tron. Din pricina bolii, nu a putut pleca, iar, pentru a-l umili, autoritățile sârbești au trimis trei medici care să-i adeverească starea de sănătate. Umilit și tracasat de relele tratamente ale poliției secrete sârbești și ale jandarmilor, protopopul Traian Miclea a răposat la 29 august 1921, în vârstă de 66 ani.

MIHUȚ JIGOREA

A fost preot în Satu Nou – Banatul de Vest, delegat titular al cercului electoral al Panciovei (azi Serbia) la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918. Undeva în primii anii din perioada interbelică, părințele Mihuț a fost forțat de situația dificilă la care au fost supușii preoții români din zona Banatului ocupat de Regatul Sârbo-Croato-Sloven să se refugieze în România. În 1928 îl regăsim preot paroh la Lugoj. Din păcate nu se cunosc prea multe date despre activitatea acestui cleric.

MUSTA VIRGIL

S-a născut în comuna Glimboca (județul Caraș-Severin) la 8 februarie 1884 într-o familie cu vechi tradiții preoțești ce a dat Banatului nu mai puțin de 145 de preoți de-a lungul mai multor generații. Unul dintre bunicii preotului Virgil a fost chiar Arhiepiscopul Vicar Filaret Musta. Încă din timpul studiilor liceale de la Brașov s-a manifestat public alături de mai mulți colegi ca un fervent unionist fiind persecutat de autoritățile de stat. Între anii 1903–1908 a urmat cursurile Facultății de Teologie din Cernăuți. În anul 1909 și-a susținut și doctoratul la Facultatea de Teologie din Cernăuți. Revenit acasă, tânărul teolog Musta a ocupat între 1909–1911 funcția de secretar eparhial la Caransebeș, predând și la Institutul Teologic din localitate. A fost hirotonit preot pentru satul natal, Glimboca în anul 1911. Începând cu primăvara anului 1913, părintele Virgil va păstori parohia Marghita Mare de lângă Vârșeț. La Adunarea de la Alba Iulia a participat în calitate de delegat titular al districtului Vârșeț. În primăvara anului 1919 evită în ultimul moment să fie arestat de noile autorități sârbești, reușind să fugă din parohia pe care o păstorea, ascuns într-un car cu fân condus de unul din enoriașii săi. După 1919 a funcționat ca profesor la Școala Normală din Caransebeș pentru ca începând cu 1923, Virgil Musta a fost ales protopop al Oraviței, funcție deținută până în 1948 când a trecut la cele veșnice. În perioada interbelică a fost în două rânduri senator în Parlamentul României Mari, între 1933–1937 a deținut și demnitatea de vicepreședinte și chestor al Senatului. Începând cu anul 1948, părintele protopop Virgil Musta a fost nevoit să se retragă din activitate, riscând chiar să fie și arestat de noua putere comunistă ce îl considera un element periculos pentru regim. A trecut la cele veșnice la Timișoara în anul 1963 lăsând în urma sa o lucrare misionar-pastorală, dar și națională apreciată de contemporani, păstrând și ducând mai departe renumele marii familii românești bănățene a “Mustonilor”.

NEAGOE IOANICHIE

S-a născut în 21 decembrie 1857, la Sân-Ianăș (Bariște), studiile teologice

le urmează la Caransebeș. A fost hirotonit diacon (14 martie 1881) și mai apoi preot (15 martie 1881) pe seama parohiei Petrovasâla (azi Vladimirovaț, Serbia). O perioadă de timp (între 1881–1896) a funcționat în poziția de capelan (preot slujitor), iar ulterior ca paroh. Încă din primii ani ai misiunii sale pastorale a încurajat prin implicare directă o serie de acțiuni cu un impact direct în viața enoriașilor săi, cum ar fi întemeierea Institutului de economie și credit “Steaua” din Petrovasâla (1897) pe care l-a și condus în calitate de director. Preotul Ioanichie a fost membru fondator al Astreii în despărțământul Panciovei, dar și al Reuniunii de Iluminare Electrică (1912) din Petrovasâla. Activitatea sa cultural națională l-a adus în atenția organelor oficiale represive care în 26 iulie 1914 l-au arestat, la scurt timp fiind transferat la Timișoara, unde timp de două ore a fost “purtaț între baionete 2 ore pe stradă. Plebea ne-a batjocorit și bătut cu pietre. Rănit grav de o piatră, am fost dus pe brațe de ceilalți deținuți până la închisoare”. A fost eliberat în cele din urmă la 10 noiembrie la intervenția unor politicieni români din Arad și a episcopului Miron Cristea. La Alba Iulia a fost prezent în calitate de delegat supleant al cercului electoral Uzdin. Întors în parohia sa a fost reținut de armata sârbă, maltratat crunt și deținut într-o închisoare la Belgrad până în 29 iunie 1920 când a fost expulzat în România, așa cum însuși mărturisea: “Am rămas pustiu în lume după 40 de ani de preoție. Suferințele mele numai Dumnezeu le știe...”. În România, s-a stabilit la Timișoara, acolo unde și-a petrecut ultimii ani de viață. Preotul Ioanichie a decedat în anul 1931 la vârsta de 74 de ani.

NEDICIU SOFRONIE

S-a născut în 1851 la Mehadia. Începând cu anul 1882 a păstorit comunitatea românească din Biserica Albă. La 1909 era administrator protopopesc al tractului Biserica Albă, funcție deținută până în 1918. A fost delegat titular al protopopiatului Biserica Albă la Marea Adunarea Națională de la Alba Iulia. După ocupația Banatului de Vest, în fața condițiilor dificile, se va refugia în România. Nu se cunosc foarte multe date despre persoana sa, știm însă că a decedat la Sighet în 17 noiembrie 1923.

OPREA TRAIAN

S-a născut la Ezeriș (jud. Caraș Severin) în 15 septembrie 1866. Studiile teologice le-a făcut la Sibiu, fiind hirotonit preot în 1889 pe seama parohiei Ciacova (jud. Timiș) pe care o păstorește până în 1894, când se mută în parohia Moldova Nouă. De aici va fi transferat în 19 ianuarie 1907, la Vârșeț, în calitate de protoiereu al tractului omonim. Încă din primele clipe ale activității sale, noul protopop lansa un apel puternic pentru înființarea unei parohii românești, precum și ridicarea unei biserici parohiale în orașul reședință al

protopopiatului: “Este de mare însemnătate ca orașul nostru, cu provincie atât de bogată și de românească, să avem parohie perfect organizată și biserică potrivită împrejurărilor date. Nu e vorba numai de Sion, în jurul căruia să ne strângem noi orașenii, ci de un far care să lumineze departe împrejur. Din lipsa unei organizări bisericești și a locului de închinare românesc, multe suflete de români s-au pierdut pe aici și multe prilejuri bune s-au scăpat, într-o ne manifesta și noi alătura cu celelalte centre românești. Hotărât-am deci într-un gând și într-o însuflețire fără seamăn că pentru a da dovada, cât iubim mama Biserica și cât suntem de pătrunși de înalta grijă, ce-i purtăm, să organizăm aici parohie și biserică să-i zidim. Să tragem astfel zid de apărare împrejurul a tot ce este românesc, să înlăturăm scăderile din trecut și cât despre viitor, să-l îmbogățim și noi cu fapte bune, plăcute Domnului și înălțătoare pentru nimbul național”. În ciuda condițiilor dificile, piatra de temelie a viitorului lăcaș a fost pusă în 9 martie 1911, iar sfințirea ei a avut loc în 23 mai 1913 prin grija chiriarhului Miron Cristea. Biserica a fost construită în stil bizantin, cu planul în formă de cruce greacă, cu brațele egale. Dezideratul împlinit al edificării unui lăcaș de cult românesc în Vârșeț, dar și alte acțiuni cultural-naționale întreprinse l-au adus pe amfitrionul acestor demersuri în atenția directă a siguranței de stat maghiare, ce îl va supune pe Traian Oprea la o serie de vexații și încercări de a-l îndepărta din funcția deținută. Sfârșitul războiului și dezintegrarea monarhiei Austro-Ungare îl va găsi pe clericul Traian Oprea în fruntea consiliului orașenesc din Vârșeț, ca reprezentant al românilor din localitate. La Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a fost delegat de drept al protopopiatului ortodox Vârșeț. Protopopul de Vârșeț, Traian Oprea, rememora astfel ultimele luni ale anului 1918 într-un raport ce ajunge pe masa ministrului de externe român: “i-am primit (pe soldații sârbi n.n.) în ușile bisericilor noastre cu urale, cu tradiționala loialitate a românului. Preoțimea și intelectualii au lucrat fără preget și au influențat și pe cei îndoielnici dintre credincioșii noștri să se supună noii stăpâniri și repede s-a putut înfăptui ordinea, pacea, mai vârtos că satele noastre românești din prima zi a revoluției la 1 noiembrie 1918, erau conduse de garda națională-română organizată la Vârșeț cu peste 100 de ofițeri români întorși de pe front. N-au fost dezordini, nu a fost necesară nici o muncă din partea armatei sârbești care a ocupat acest ținut. Afirm aceasta pentru ca să se știe a prețui rolul preoțimii și a poporului românesc în frunte cu intelectualii săi... În scurt timp spre marea noastră durere drept răsplată au început suspiciunile care au avut ca urmare internări ale oamenilor nevinovați, apoi amenzi, dări grele fără bază de drept, rechiziții etc. Școlile confesionale au fost etatizate în comune curat românești, învățătorii refugiați au fost înlocuiți cu învățători ce nu cunosc deloc limba română, legea agrară nu se aplică credincioșilor români, nici invalizii, văduvele ori orfanii de război nu primesc ajutoarele la

care au drept”.¹ Și în plan local, protoiereul de Vârșeț a încercat coagularea unui partid românesc bănățean care să facă față noii situații de abuzuri îndreptate împotriva populației minoritare. Astfel, la adunarea națională de la Alibunar, din 10 februarie 1923, protopopul Traian Oprea a fost ales vicepreședinte al proiectatului Partid Român din Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor. Tot la Alibunar protoiereul a fost ales președinte al “Asociației Culturale Române” atunci constituită. Această asociație avea menirea de a stimula și uni activitatea societăților cultural-artistice, precum și de a interveni la forurile competente pentru aprobarea statutelor unor asociații în curs de înființare. Într-un memoriu din 17/30 iunie 1924, protopopul Traian Oprea mărturisea că, până la începutul anului 1924, nefiind încă frontiera fixată, a sperat că tractul protopopesc pe care îl păstorea va intra în componența României. Odată ce granița era trasată în afară de 7 parohii² din Torontal, ce țineau de eparhia Aradului, restul parohiilor rămâneau parte a Episcopiei de Caransebeș. Preoții români din Serbia, remarca protopopul Oprea, în corespondența sa către București: “[...] au fost supuși încă de la sfârșitul războiului la nenumărate jigniri, fiecare în parte fiind bănuțit de autorități și acuzat de lipsă de loialitate față noua oblauduire, deși s-a încercat să se explice oficialităților că, în postura lor de minoritate, românii au dreptul firesc de a se manifesta în cele confesionale și naționale liber și neîngrădit”.³

După o îndelungată activitate, protopopul Traian Oprea s-a pensionat în anul 1938, neobosita sa muncă în interes național-bisericesc⁴ fiind răsplătită în plan personal cu mai multe decorații,⁵ dar și cu recunoștința propriei sale generații pentru al cărui viitor s-a zbatut. A trecut la cele veșnice în anul 1947, exemplul său de misionarism total întregind portretul unui cleric ce a știut să împletească atât valențe pastorale, cât și organizatorice în folosul turmei sale.

PETRICĂ TEODOR

S-a născut la Voivodinț (azi Serbia) în anul 1888, într-o familie de țărani. După absolvirea studiilor teologice a fost hirotonit preot în anul 1913 pe seama parohiei Nicolinț (azi Serbia). În timpul războiului a servit în calitate de preot

¹ Ministerului Afacerilor Externe (A.M.A.E.), Fond Problema 15, vol. 22, f. 122.

² Este vorba de parohiile: Toracul Mare, Toracul Mic, Iancahid, Ecica Română, Chisoroș, Sarcia, Klec.

³ A.M.A.E., Fond Problema 15, vol 22, f. 122.

⁴ Cele două noțiuni se întrepătrund neputând fi despărțite, precum timpul a dovedit-o. Acolo unde limba s-a pierdut în fața procesului agresiv asimilaționist, și tăria credinței s-a diluat, uneori până la anulare.

⁵ În 1923 îi este conferit ordinul Coroana României în grad de Comandor, iar în 1931 dobândește ordinul “Steaua României”.

militar începând cu anul 1916 la Timișoara și Belgrad în cadrul diviziei 34 Infanterie K.u.K. A participat la Alba Iulia ca delegat supleant al cercului electoral Biserica Albă. La reîntoarcerea sa în parohie a fost arestat de autoritățile sârbe și deținut timp de patru luni la Biserica Albă, Vârșeț și Belgrad. În ciuda tratamentului primit din partea noii oblăduiri, nu își părăsește turma, revine în parohie și se implică în diverse activități: culturale, economice (a deținut funcția de director al Institutului de credit și economii “Luceafărul” din Vârșeț, institut cunoscut și sub denumirea de Banca Românească din Vârșeț), dar și politice prin funcția de președinte al Partidului Național Român, deținută începând cu anul 1925 după demisia fostului deputat dr. Aurel Novac. A decedat în anul 1953, după mai bine de 40 de ani de misiune preoțească și națională în localitatea Nicolinț.

POPA PAVEL

Originar din Nicolințul Mare (azi Republica Serbia) a păstorit comunitatea din Seleuș (Serbia) ce aparținea de protopopiatul Panciova. A fost ales deputat de drept pentru a reprezenta la Alba Iulia comanda supremă a “gărzilor militare” din comitatul Timiș.

POPA ȘTEFAN

S-a născut în anul 1861 în localitatea Straja (azi Serbia). După absolvirea studiilor teologice a păstorit comunitatea din Seleuș între anii 1886–1927. La Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a participat în calitate de delegat supleant al cercului electoral Ozora-Uzdin. A luat parte la demersurile de organizare politică a românilor din părțile de vest ale Banatului în calitate de membru al Comitetului Executiv al Partidului Român. La alegerile parlamentare din 18 martie 1923 a candidat pe listele Partidului Român la Panciova. Ulterior a deținut și calitatea de vicepreședinte al respectivului partid din 1924. A decedat la 17 ianuarie 1927 la Seleuș.

POPOVICI VICTOR

S-a născut într-o familie de preoți la Cuvin (azi Republica Serbia) la 17 august 1890. A urmat cursurile liceale la Beiuș, după care a studiat teologia la Caransebeș, fiind hirotonit preot la 6 iulie 1912 pentru parohia Deliblata (Republica Serbia) la al cărei altar a slujit până în anul 1923 când s-a transferat la Satu Nou (Republica Serbia). În timpul războiului a activat în calitate de preot militar la Petrovaradin (Novi Sad) și Dunajow. A participat la Alba Iulia în calitate de delegat supleant al cercului electoral Biserica Albă. Activitatea sa pastorală a fost apreciată de centrul eparhial și în anul 1939 a fost numit protopop al Panciovei, rămânând protoiereu timp de 18 ani. A trecut la cele veșnice în anul 1957 la Satu Nou.

***

Post-scriptum

Juridic, frontiera română cu cea a Regatului Sârbo-Croato-Sloven (în continuare R.S.C.S.) a fost stabilită prin tratatul de la Paris, cele două părți hotărând crearea unei comisii mixte care să fixeze pe teren linia de frontieră. Lucrările se vor dovedi deosebit de anevoioase, abia în 6 iunie 1924 fiind semnat un protocol la Belgrad ce preciza frontiera dintre cele două state.

Încă din 27 iulie 1919, partea română prin Ionel Brătianu protesta față de devastarea Banatului prin jaful și teroarea impuse de către ocupanții iugoslavi.⁶ Pentru a-și asigura controlul total al zonei, una din mizele autorităților sârbe a reprezentat-o și vulnerabilizarea elitei clericale românești bănățene, ce urma a fi îndepărtată de la posturile sale prin numeroase presiuni, existând chiar un plan din 1920 de a aduce preoți ruși refugiați care să slujească în satele românești din zona Banatului.⁷

După 1919, preoțimea din Banatul de vest rămasă în afara granițelor României a refuzat întregirea dotației preoțești din bugetul statului sârbo-croato-sloven, solicitând ca până ce frontiera nu va fi stabilită, suma respectivă să fie primită de la București. Autoritățile de la Belgrad au intervenit nepermis în afacerile bisericești ale comunităților românești, solicitând introducerea unor matricule sârbești, redactarea corespondenței în limba sârbă etc. Școlile confesionale au fost decretate încă din 1920 drept școli de stat pe baza unei legi din 1899 a regatului sârb. De asemenea, au fost puse sub sechestru mai multe terenuri aparținând fundațiilor bisericești, sesiile parohiale, fondurilor școlare confesionale printre care Domeniul Consistoriului din Marghita Mare de 840 de iugăre, domeniul parohial din Deliblata, 80 de iugăre în Satul Nou etc.⁸

În ședințele mixte româno-iugoslave din octombrie 1922 de la Belgrad și noiembrie 1923 de la Timișoara reprezentanții preoțimii din Banat nu au fost invitați, desele memorii către autoritățile române și sârbe negăsind rezolvarea scontată.⁹

La o conscripție parțială din 1919 în teritoriile R.S.C.S. au rămas după război 38 de parohii (aparținând de eparhia Caransebeșului) ce dețineau o avere funciară în acte de peste 3283 de iugăre plus 280 de iugăre în cele 7 comune

⁶ Vasile Rămneanțu, *Istoricul relațiilor româno-iugoslave în perioada interbelică* (Timișoara: Editura Mirton, 2007), 14.

⁷ *Ibid.*, 146.

⁸ A.M.A.E., Fond Problema 15, vol. 22, f. 122.

⁹ *Ibid.*

aparținând de episcopia Aradului. Deci, un total de 3563¹⁰ de iugăre cadastrale și 1391 de stânjeni pătrați, avere confiscată după 1920 în mare parte.¹¹

Într-un raport din 8 iulie 1926 întocmit de către arhiepiscopul vicar Filaret Musta se menționa că numărul ortodocșilor români din comunele despărțite organizate era de 79.146 de suflete, la care se mai adăugau circa 7.268 de români rămași în alte parohii încă nedespărțite ierarhic, deci un total de 86432 de români rămași în Banatul ocupat de R.S.C.S.¹²

Într-un memoriu din 27 iulie 1926, diplomatul Mihail Arion enumera gravele abateri de la normele și tratatele asumate de Belgrad, printre care dispoziția ce interzicea intrarea în R.S.C.S. a cărților didactice românești destinate uzului școlilor primare, încercările de editare în Serbia a unor asemenea cărți de școală fiind de asemenea oprite. Autoritățile statului vecin refuzau sistematic să plătească preoților români supuși sârbi apunamentele convenite, deși guvernul român remunera preoții sârbi din România aparținând de Vicariatul Sârbesc din Timișoara. Aceleași autorități emiteau o dispoziție ce interzicea eliberarea de pașapoarte studenților și preoților români doritori să-și viziteze rudele din România decât sub angajamentul de a nu se mai reîntoarce în Serbia. Institutorii români erau transferați sub diferite pretexte și înlocuiți cu institutori sârbi nevorbitori de română, numărul învățătorilor ce predau limba română fiind astfel redus la circa o cincime din numărul celor ce funcționau sub regimul maghiar.

Legea agrară a fost interpretată în așa mod încât terenurile expropriate ce au aparținut unor nobili maghiari, deși în raza unor localități românești și lucrate de săteni români până înspre 1918, au fost distribuite unor așa zisi dobrovolți (coloniști) originari din Bosnia, cărora li s-au pus la dispoziție case rechiziționate arbitrar de la populația română băstinașă. Băncile românești, deși înfloritoare înaintea războiului, au fost blocate să mai funcționeze – cazul Băncii *Luceafărul* din Vârșeț (cu un capital de peste 150.000 de dinari) ce a fost în urma unei inspecții administrative amendată cu suma de 100.000 de dinari. Toate acestea îl fac pe Mihail Arion să concluzioneze într-o notă către ministrul de externe român că “prin măsurile punitive luate, elementul român deși aflat sub dependența unui stat aliat ajunge să fie amenințat în propria lui existență, iar populația românească¹³ din Macedonia

¹⁰ 1 iugăr cadastral = 0,5754 ha.

¹¹ A.M.A.E., Fond Problema 15, vol 22, f. 126.

¹² A.M.A.E., Fond Problema 15, vol 22, f. 124.

¹³ Este vorba despre comunitățile de aromâni localizate în sudul Regatului Sârbo-Croato-Sloven pe teritoriul actual al Republicii Macedonia, dar și în regiunea Kosovo și Metohia. Deși autonomia școlară și bisericească a fost recunoscută pentru aromâni de către Serbia prin Tratatul de la București din 1913, totuși după 1919 atât școlile cât și bisericile acestei comunități sunt trecute în posesia statului, iar populația aromână este supusă unui dureros proces de asimilare.

să se găsească sub un regim mai vitreg chiar decât acela din timpul dominației otomane”¹⁴

Nerespectarea din partea guvernelor sârbe ale diverselor tratate internaționale ce priveau drepturile românilor din Banatul iugoslav era caracterizată de către diplomația română drept “o ipocrizie patentă”. Această “ipocrizie” după cum mărturisea consilierul de legație, Papiniu reieșea și din vizita de stat efectuată la București în mai 1925 de ministrul de externe, Momcilo Nincici, care promitea toată bunăvoința în privința solicitărilor repetate ale României referitoare la situația bisericească și școlară a românilor din Banat. La 28 aprilie același an, cu câteva zile înainte de această vizită în România, Consiliul de Miniștri (deci implicit și cu semnătura și acordul lui Nincici) aviza un proiect de lege asupra confesiunilor religioase din cadrul R.S.C.S. care înrăutățea și mai mult starea bisericilor și școlilor românești din Banatul ocupat de către regatul sârb. În ciuda intervențiilor autorităților centrale române și a presiunii diplomatice exercitată de ministrul Filodor de la Belgrad, Serbia a adoptat noua legislație în 19 iunie 1925. Aceste noi legi interziceau autonomia bisericească, urmând să producă numeroase efecte negative și o escaladare a animozităților româno-sârbe. Pe de altă parte, se încălcau flagrant mai multe acorduri încheiate între România și R.S.C.S., ca protocolul numărul 3 al tratatului de alianță din 7 iunie 1921, precum și Acordul de la Timișoara din 1923, unde experți tehnici ai celor două țări au semnat actul prin care România avea dreptul deplin de a se interesa de situația școlară și bisericească din Banat. Răspunsul Guvernului de la Belgrad în fața avertismentului Bucureștiului cu un proces la Societatea Națiunilor a fost promisiunea că legislația restrictivă confesională “nu se va aplica comunităților de români deoarece are o altă motivație... etc”. Ministrul Filodor a solicitat o scrisoare oficială în acest sens careia însă nu i se va da curs, totul rămânând la stadiul unor asigurări binevoitoare declarative.¹⁵

Dacă înainte de 1918 am avut în părțile bănățene ocupate și intrate în componența R.S.C.S. un număr de 63 de preoți, în 1925 mai slujeau doar 38¹⁶, iar la școli mai funcționau în condiții vitrege doar 29 de învățători față de cei 105 de dinainte de 1918. Comparativ, în România erau circa 51 de localități cu o populație de circa 40.000 de etnici sârbi ce beneficiau de 52 de biserici și 50 de școli în care se slujea ori se predă în limba sârbă.¹⁷

Răspuns la presiunile Bucureștiului, în 1926 autoritățile sârbe au acuzat statul român că în cele 11 localități din Clisura Dunării nu funcționau preoți și învățători sârbi. După investigații întreprinse de Ministerul Externe al României,

¹⁴ A.M.A.E. Fond Problema 15, vol 22, f. 132 și următoarele file nepaginate.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ A.M.A.E., Fond Problema 15, vol. 22, f. 133.

se dovedea că aserțiunea fusese nefondată, în toate cele 11 sate existând preoți ce slujeau în sârbă, iar la școli se predă în limba sârbă. Actul doveditor trimis Belgradului mai conținea și o scrisoare a Vicariatului Sârb din Timișoara care recunoștea că în Clisură, și nu numai, exista o libertate educațională și de cult neîngrădită pentru sârbi. Ba mai mult, cei mai mulți preoți din Clisură erau proveniți de curând din mediul monahal al unor mănăstiri din Bosnia plătiți de guvernul român, deși nu posedau calificarea necesară. De altfel, o adresă din 1 decembrie 1919 emisă de către Consiliul Dirigent de la Cluj către Vicariatul Sârb din Timișoara prin care se comunica luarea la cunoștiință față de instituirea arhimandritului sârb Ștefan Nicolici ca Vicar Episcopesc al Timișoarei mai preciza: “Consiliul Dirigent va respecta toate drepturile și autonomia Bisericii Greco-Ortodoxe Sârbe acordându-i tot sprijinul moral și material pentru dezvoltarea instituțiilor bisericești și școlare ale eparhiei, în convingerea că și frații noștri din Regatul Sârbo-Croato-Sloven vor fi împărtășiți de aceleași drepturi”.¹⁸ Însă reciprocitatea la care se făcea referire în aceste schimburi diplomatice nu s-a putut realiza pe teren în ciuda asigurărilor.

Dosarele prezente în Arhiva Ministerului de Externe de la București înregistrează o serie de situații care inflamează tot mai mult lucrurile pe plan local. În mai 1926, directorul liceului din Vârșeț interzicea, sub pedeapsa exmatriculării, ca elevii români să participe la orele de religie ținute de catehetul Adam Fiștea, obligându-i să participe la prelegerile de religie ținute de către corespondentul sârb, cazuri similare fiind înregistrate și în alte localități din regiunea Banatului vestic. De asemenea, a fost adusă apoi în discuție chestiunea arendei încasate ilegal de autoritățile sârbe pe imobilele Episcopiei Caransebeșului, aceasta din urmă solicitând Belgradului pagube de 900.000 dinari.¹⁹ Episcopia bănățeană se arăta deosebit de atinsă în interesele sale odată ce cea mai mare parte a domeniului bisericesc de 840 iugăre²⁰ de la Marghita Mare aflat la 5 km de orașul Vârșeț fusese confiscat și distribuit “dobrovolților bosniaci”, fiscul obligând protopopiatul român din Vârșeț la plata unui impozit integral pe domeniu. Aplicarea abuzivă a reformei agrare a făcut pe mulți români din satele bănățene de sub ocupație sârbă să solicite emigrarea în România, localitățile lor de baștină fiind infiltrate de coloniști bosniaci favorizați la împărțirea pământului expropriat de statul sârb.²¹ De cealaltă parte, din 3024 de iugăre cât avuseseră parohiile sârbești din România fuseseră expropriate doar 434 de iugăre.²²

¹⁸ A.M.A.E., Fond Problema 15, vol 22, f. 135.

¹⁹ Ibid., f. 142.

²⁰ Ibid., f. 144.

²¹ Gligor Popi, *România din Banatul Iugoslav între cele două războaie 1918–1941* (Timișoara: Editura de Vest, 1996), 47–49.

²² Silviu Dragomir, *Banatul Românesc-Schiță istorică* (Timișoara: Editura Augusta, 1999), 87.

În 27 noiembrie 1926, însuși patriarhul Miron solicita Ministerului de Externe reluarea tratativelor pentru înființarea unui episcopat român în Serbia. De asemenea, Belgradul trebuia să recunoască dreptul de proprietate al Mitropoliei Sibiului asupra Fundației *Maria și Ioan Trandafil*²³, Fundației *Bălănescu*²⁴ etc., dar și al celorlalte bunuri confiscate, precum și plata despăgubirilor pentru folosința acestora până la momentul restituirii lor. Același înalt ierarh, de altfel un excelent cunoscător al dedesubturilor relațiilor bisericesti româno-sârbe, mai solicita înființarea unui seminar la Vârșeț cu limba de predare română pentru creșterea candidaților de preoți și învățători.²⁵

Autoritățile sârbe nu vor fi impresionate de verva patriarhului, șicanările pe teren funcționând și după 1926: la Biserica Albă oficialitățile locale nu l-au acceptat pe preotul Ștefan Cornel pe motiv că e supus român²⁶, preotul Andru din Sarcia a fost evacuat *manu militari* din casa proprietate a bisericii, la fel preotul Cornel Râmneanțu din Marcovăț în martie 1929 a fost împiedicat de autorități să mai intre în casa parohială etc.

În ciuda situației descrise mai sus, discuțiile bilaterale vor continua, în cadrul acestor tratative româno-sârbe, guvernul de la București, susținut de Patriarhie insistând mereu pe aplicarea principiului reciprocității în condițiile în care preoții sârbi din România erau retribuiți de către statul român, ce le oferea inclusiv tichete de călătorie pe cale ferată cu reducere de cinzeci la sută, aceasta, pe lângă salariul primit de la statul sârb. Situația era identică și pentru învățătorii sârbi din România. De cealaltă parte, preoții români din Serbia erau retribuiți doar de către Ministerul Cultelor de la București.²⁷

În august 1927 au avut loc noi negocieri semnându-se la Bled și un Acord privind școlile minoritare române și sârbo-croate din cele două părți ale Banatului. Acel act fiind denumit acord și nu convenție va fi o nouă modalitate de a amâna punerea în aplicare a stipulațiilor cuprinse. La Belgrad, actul a fost

²³ Fundația avea în posesie un important fond locativ în orașul Novi Sad, iar conform “hotărârilor judecătorești și a transacțiunilor în vigoare jumătatea nedeterminată a imobilelor este proprietatea Mitropoliei Ardealului, care are să primească necondiționat și punctual jumătate din beneficiul net anual...” – raport din anul 1925 al asesorului consistorial avocat Gheorghe Dobrin. Cf. A.M.A.E., Fond Problema 15, vol. 22, f. 155.

²⁴ Această Fundație ce purta numele ctitorului ei Dimitrie Bălănescu avea înainte de război în orașul Biserica Albă un imobil impozant plus 20 iugăre teren intravilan. Averea a fost trecută după 1918 abuziv în administrarea unui curator judecătorec, practic confiscată de autoritățile locale, deși prin testament bunurile fundației estimate la circa două milioane de dinari ar fi trebuit să revină Mitropoliei Ardealului și implicit Episcopiei Caransebeșului pe raza căreia se afla localitatea Biserica Albă. A.M.A.E., Fond Problema 15, vol. 22, f. 155.

²⁵ Ibid., f. 143.

²⁶ Ibid., f. 151.

²⁷ Ibid., f. 186.

atacat de o serie de politicieni pe motiv că afecta suveranitatea Legii Școlare etc.²⁸

Pe 2 iulie 1934 a fost încheiată Convenția privind poziția Bisericii Ortodoxe Române din Banatul Iugoslav și a Bisericii Ortodoxe Sârbe din România, document ce prevedea constituirea de eparhii autonome în frunte cu un vicar cu rang de episcop cu reședința la Vârșeț și la Timișoara. Actul a fost ratificat de parlamentul român la 12 aprilie 1935, Skupștina sârbă neratificând convenția, care, practic, nu intra în vigoare în partea vestică a Banatului.²⁹

În urma acestor tratate niciodată puse cu adevărat în aplicare, Biserica Ortodoxă din Banat pierdea o serie de bunuri materiale, dar mai ales influența pe care o avea în sânul învățământului și în viața culturală a românilor care nu se vor regăsi în granițele României. Identificarea etnică a acestor români va fi una tot mai vulnerabilă, așa cum o arată statisticile efectuate după anii '30 în zonă. Agresiunile asupra acestei nișe culturale-bisericești au favorizat ulterioarele procesele de asimilare și diluare a conștiinței românești.

Bibliografia utilizată la întocmirea biografiilor clericale

Almanahul *Libertatea* nr. 6, 8 (Uzdin, 2018).

Arhim. Timiș Constantin, "Protopopiatele Românești din Banatul sârbesc. Întemeiere și Evoluție (1865–1918)", *Altarul Banatului*, 7–9, (2014).

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fond Problema 15, vol. 22.

Biserica și Școala Revistă Bisericească, Școlară, Literară și Economică, Arad.

Calendar pe anul dela Hristos 1918, Anul XL (Arad: Editura și tiparul Tipografiei diecezane gr.-or. Române, 1918)

Corcea Avram, *Adevărul în chestia mișcării electorale naționaliste din cercul Moravița* (Coștei, 1905).

Cosmuța Cosmin, Dăncilă-Ineoan Andreea, Ineoan Emanuil, Ivanov Bogdan, *Prezențe Clericale Transilvănene la Marea Unire de la Alba Iulia–1 Decembrie 1918* (Cluj-Napoca: Editura Renașterea, 2018).

Foaia Diecezană – Organul eparhiei ortodoxe a Caransebeșului. <http://ris.org.rs/protopopiatul-ortodox-roman-al-panciovei-in-primeledecenii-de-existenta-1865-1918/> consultat în data de 11 august 2018.

Măran Mircea, *Românii din Voivodina*, (Zrenianin: Editura ICRTV, 2009).

Măran Mircea, *Câteva documente din Arhiva Parohială din Petrovasâla (Vladimirovaț) semnate de episcopul Ioan Popasu la* http://www.academia.edu/7056334/C%C3%A2teva_documente_din_Arhiva_Parohial%C4%83_din_Petrovas%C3%A2la_Vladimirova%C5%A3_semnate_de_episcopul_Ioan_Popasu, consultat la 23 martie 2018.

Mic Valentin, Baba Ilie, *Biserica din Satu Nou* (Novi Sad, 2005).

Munteanu Ioan, Tomoni Dumitru, Zaberca Vasile, *Banatul și Marea Unire. Bănățeni la Alba Iulia* (Timișoara: Editura Partos, 2018).

²⁸ Popi, *Românii din Banatul Iugoslav*, 142–143.

²⁹ Ibid., 182.

Musta Horia, *Neamul Mustonilor în Banat* (Timișoara: Editura Marineasa, 2009).

Neamțu Gelu, Vaida-Voevod Mircea, *1 decembrie 1918. Mărturii ale participanților. Ioachim Crăciun: Documente la un sfert de veac de la Marea Unire*, vol. I-II (București: Editura Academiei Române, 2008).

Păuța Gașpar, Maria, *Preotul Avram Corcea*, <http://ris.org.rs/preotul-avram-corcea/>, (consultat la 23 septembrie 2018).

Popescu Grigore N., *Preoțimea Română și Întregirea Neamului, Temnițe și Lagăre*, vol. II (București: Tipografia Vreimea, 1940).

Popi Gligor, *Români din Biserica Albă* (2006).

Râmneanțu Vasile, *Istoricul relațiilor româno-iugoslave în perioada interbelică* (Timișoara: Editura Mirton, 2007).

Revista *Angvstia*, 15 (2011).

Roșu Costa, *Dicționarul Preoților Români din Banatul Sârbesc (1761–2011)* (Zrenianin: Editura ICRV, 2011).

Șerban Ioan I., Nicolae Josan, coord., *Dicționarul personalităților Unirii. Trimișii românilor transilvăneni la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia* (Alba Iulia: Ed. Altip, 2010).

Zaberca Vasile Mircea, *Români din Banatul Iugoslav și Marea Unire* (Timișoara: Editura Hestia, 1995).

Zaharia Ionela, *Clerul militar român din Austro-Ungaria în Marele Război*, Teză de Doctorat (Cluj-Napoca: 2016).

ORTHODOX CLERCKS FROM CARANSEBEȘ DIOCESE' PARISHES OUTSIDE OF ROMANIAN FRONTIERS, TAKING PART IN THE GREAT NATIONAL ASSEMBLY IN ALBA JULIA

Abstract

The end of World War I generated an accelerate dissolution of the former Austro-Hungarian administration also within the territories preponderantly inhabited by Romanian communities. The case of the Banat is a special one as long as that region was occupied by military units belonging to Serbia, within a short time after the end of the war. The new occupying authorities strongly made heavier or even prevent *manu militari* the delegates of the Banat from preparing and leaving for Alba Julia. No less than 13 Orthodox priests belonging to the western areas of the Banat parishes of Caransebeș diocese assumed and voted the document of December 1, 1918, in spite of the Serbian forces' opposition, who were interested to strongly limit the Banat's representatives joining the Great National Assembly. The localities where those priests had worked rested outside of the Romanian frontiers after the Paris Peace Conference. Those priests' fearlessness to have taken part into the democratic action in Alba Julia had certain consequences, the most of them being excluded from exerting their clerical competences within those localities.